

**Liite Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n lausuntoon luonnoksesta
hallituksen esitykseksi lukiolaiksi ja laiksi ylioppilastutkinnon
järjestämisestä annetun lain muuttamisesta**

[Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö OKM/41/010/2017 (24.1.2018)]

Yhdistyksemme lausunnon 25.1.2018 mukaan opintojen aloittamisajankohtaa koskevan määritelmän poistuttua 1.1.2018 lukioasetuksen 15 §:stä olisi esitetyn lukiolain 16 §:n viimeinen momentti täsmennettävä seuraavasti: Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa.

Tämä on syytä perustella hiukan laajemmin kuin lausunnossamme.

a) Nykytila.

Uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevan pykälän viimeinen momentti niin voimassa olevassa lukiolaissa (629/1998) kuin hallituksen esityksen luonnokseen sisältyvässä uudessa lukiolaissa kuuluu seuraavasti:

”Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa.”

Tätä täsmensi, tai oikeammin lavensi, lukioasetus (810/1998), jonka 15 §:n otsikko ja 2 momentti kuuluivat alun perin seuraavasti:

”15 § Opintojen päätoimisuus ja opintojen aloittamisajankohtaa koskeva määritelmä”

”Kahdeksantoista vuotta täyttäneen opiskelijan katsotaan aloittaneen opintonsa alle 18 vuotiaana, jos hän jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18 vuotiaana aloittamiaan lukio-opintoja, eivätkä opinnot ole olleet keskeytyneenä vähintään vuoden ajan.”

Mutta pykälän 2 momentti kumottiin ja otsikko muutettiin muotoon ”15 § Opintojen päätoimisuus” 1.1.2018 alkaen asetuksella 435/2017.

b) Valinnaisuuden synty

Aikuislukiolain (439/1994), joka tuli voimaan 1.8.2014, 13 §:n mukaan aikuislukion opetussuunnitelmaan tulee sisältyä, sen mukaan kuin asetuksella säädetään, muun muassa uskontoa ja elämänkatsomustietoa.

Aikuislukioasetuksen (660/1994) 8 §:n mukaan aikuislukion lukio-opetusta ja peruskouluopetusta koskevaan opetussuunnitelmaan tulee kuulua kaikille opiskelijoille yhteisenä aineena mm. uskontoa ja elämänkatsomustietoa; edelleen pykälän mukaan uskonto ja elämänkatsomustieto ovat keskenään valinnaisia aineita. Asetuksen 15 §:n mukaan aikuislukion opiskelijaksi voidaan ottaa 18 vuotta täyttänyt henkilö, jollei koulun rehtori opiskelijaa koskevasta erityisestä syystä myönnä poikkeusta.

Alle 18-vuotiaan aikuislukion opiskelijan oikeus vapaasti valita elämänkatsomustiedon opetus poistettiin 1.1.1999 voimaan tulleissa lukio- ja perusopetuslaeissa (629/1998 ja 628/1998), joissa oli kuitenkin siirtymäsäännökset.

Perusopetuslain alkuperäisen 46 §:n mukaan muiden kuin oppivelvollisten opetuksessa oppilaalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäncatsomustietoa. Tämä säännös säilyi 1.1.2018 voimaan tullessa perusopetuslain 46 §:n muutoksessa (1507/2016); siinä vain puhutaan oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijasta.

Hallituksen esitys (HE 312/1993 vp) aikuislukiolaksi kertoo esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset selvittävän 3 luvun muut ehdotukset sisältävässä alaluvussa 3.3, että tarkoituksena on säätää asetuksella, että uskonto ja elämäncatsomustieto voivat olla kaikille opiskelijoille vaihtoehtoisia aineita. Yksityiskohtaisissa perusteluissa 12 §:lle, josta tuli lain 13 §, sanotaan seuraavaa:

”Uskonnon rinnalla pakollisena opetussuunnitelmaan kuuluvana oppiaineena on elämäncatsomustieto. Sekä tunnustuksellinen evankelisluterilainen ja ortodoksinen uskonnon opetus että elämäncatsomustieto tulisivat valinnaisiksi oppiaineiksi opiskelijoille. Tämä on perusteltua, kun otetaan huomioon opiskelijoiden ikärakenne ja ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä. Ulkomaalaisten opiskelijoiden lisääntyminen voisi myös aiheuttaa oppilaitokselle käytännössä vaikeuksia toteuttaa pienryhmille näiden oman tunnustuksen mukaista opetusta. Tästä syystä lakiehdotus ei sisällä tällaista velvoitetta. Oppilaitos voisi kuitenkin järjestää tunnustuksellista uskonnonopetusta muihinkin uskontokuntaan kuuluville.”

c) Tilanteen tarkastelua

Lukioasetuksen 15 §:n kumotun 2 momentin ehdon täytti opiskelija, joka jätti nuorisolukion ja vähintään vuoden tauon jälkeen välillä 18 vuotta täytettyään jatkoi opintojaan aikuislukiossa. Varmaankin juuri tämä mahdollisuus oli ehdon takana. Mutta ehdon täytti myös nuorisolukion vuodeksi sairauden tai onnettomuuden taikka vaihto-opiskelijuuden vuoksi keskeyttävä opiskelija, joka keskeytyksensä aikana täytti 18 vuotta. Ehto ei siis liittynyt siihen, oliko opiskelija aikuis- vai nuorisolukiossa.

Lukiolaissa uskonnon ja elämäncatsomustiedon valinnaisuuden ehto lukiokoulutuksen aloittamisesta 18 vuotta täytettyään voitaisiin tulkita sananmukaisesti. Tällöin siis esimerkiksi 15-vuotiaana lukiokoulutuksen aloittanut mutta heti ensimmäisenä päivänä sen jättänyt ja viisi vuotta myöhemmin aikuislukiossa sitä jatkava ei täyttäisi ehtoa. Se olisi kuitenkin mieletöntä. Tällainen tulkinta merkitsisi myös 31.12.2017 saakka voimassa olleen oikeuden peruutusta, sillä äskeisessä esimerkissä lukiokoulutus olisi ollut keskeytyksissä jopa viiden vuoden ajan ja kumottu ehto siis täyttynyt. Toisaalta oikeuksia on kyllä viety jälkikäteen, kuten lukiolain myötä alle 18-vuotiailta vapaus valita aikuislukiossa elämäncatsomustieto. Sikäli uudessa lukiokoulutusta koskevassa valtioneuvoston asetuksessa voitaisiin uskonnon ja elämäncatsomustiedon opetuksen osalta palata kumottuun vaatimukseen lukiokoulutuksen keskeytyneenä olemisesta vähintään vuoden ajaksi.

Nykyisellään, koska vaatimus lukiokoulutuksen keskeytyneenä olemisesta vähintään vuoden ajaksi on kumottu ja koska toisaalta ei voitaisi vaatia, että lukio-opintoja ei olisi päiväkkään alle 18-vuotiaana, niin tulkinnan on kai oltava se, että opintojen keskeytyneenä olemista ei vaadita lainkaan. Siis lukiokoulutuksessa opiskelija voisi ilmoittaa 18-vuotispäivänään, että hän aloittaa opintonsa uudestaan samassa paikassa samasta tilanteesta kuin päivää aikaisemmin mutta että hän valitsee elämäncatsomustiedon opetuksen siitä eteenpäin. Voisiko rehtori väittää vastaan ja sanoa, että opiskelijan on ensin erottava ja haettava sitten uudestaan lukiokoulutukseen? Esitetyn lukiolain 19 §:n mukaan koulutuksen järjestäjä päättää jatkuvastahausta, ja silloin hakuajankohtia olisi yhteishaun ajankohdista enemmän, joten sopivia ajankohtia opiskelun uudelleenaloittamiselle kyllä olisi, ja tällöin tietysti kaikki aiemmin opiskeltu luettaisiin hyväksi. Mutta miksi rehtorin olisi pantava vastaan? Eihän hän olisi syyllinen lukiolain epäselvään tilanteeseen, joten hän saisi käyttää omaa tulkintaansa ja sallia opiskelijalle muutos ilman eroamista ja uudelleenhakua. Nuorisolukioon vuosi perusopetuksen jälkeen mennyt vuoden ensimmäisenä päivänä syntynyt on 18-vuotias jo lukion ensimmäisen vuoden

kevätlukukauden alkaessa, ja saattaisi haluta kokeilla mahdollisuutta, kuten toki myös myöhemässä vaiheessa 18 vuotta täyttävä.

Voisi kuitenkin kysyä, olisiko sellaisella toiseen tai toiseen valtionkirkkoon kuuluvalla opiskelijalla tarmoa vaivata rehtoria nykyisessä lukiolain epäselvässä tilanteessa, joka haluaisi elämäkatsomustiedon opetukseen mutta joka ei kuitenkaan olisi valmis eroamaan kirkosta.

Mutta nykyisellään ehto lukiokoulutuksen aloittamisesta 18 vuotta täytettyään on siis epäselvä. Opiskelijoita ja rehtoreita ei pitäisi jättää sellaiseen tilanteeseen. Uusi lukiolaki säädettäessä ja uusi siihen liittyvä valtioneuvoston asetus annettaessa säännös olisi välttämättä täsmennettävä. Yksinkertaisin täsmennys olisi lausunnossamme ehdottamamme: Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa

d) Valinnanvapauden arviointia

Yhdistyksemme haluaa, että esitetyn lukiolain 16 §:n viimeinen momentti täsmennetään joko laissa tai asetuksessa tavalla tai toisella. Täsmennys koskee 18 vuotta täyttäneitä valtionkirkkoihin vapaaehtoisesti kuuluvia opiskelijoita.

Aikuislukioissa uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvat elämäkatsomustiedon opiskelijat eivät kuulemma ole tuottaneet oppiaineelle hankaluuksia. Voi kuitenkin kysyä, kuinka asianlaita olisi nuorisolukioissa, jos niiden pakollisessa elämäkatsomustiedon opetuksessa olisi paljonkin valtakirkkoon kuuluvia 18 vuotta täyttäneitä opiskelijoita.

Yhdistyksemme ei ole elämäkatsomustiedon valinnan täyden vapauden kannalla. Elämäkatsomustiedon valinnan oikeutta myös valtionkirkkoihin kuuluville on perusteltu perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan pykälän nojalla. Mutta yhdenvertaisuuteen sisältyy myös syrjinnän kieltö, ja uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat elämäkatsomustiedon opiskelijat olisivat vaarassa menettää oppiaineensa sekulaarin luonteen, jos oppiaine olisi myös valtakirkkoon kuuluvien valittavissa. Se olisi uskonnottoman katsomusvähemmistön syrjintää, ja yhdistyksemme ottaa sellaisen mahdollisuuden vaaran hyvin vakavasti. Tällä näkökannalla on yhdistyksellemme suurempi paino.

e) Uskonnollisesta asemasta päättämisen ikärajan alentaminen

Yhdistyksemme lausunnon mukaan olisi ryhdyttävä myös toimiin uskonnollisesta asemasta päättämisen 18 vuoden ikärajan alentamiseksi, perustelluimminkin 12 vuoden ikärajaksi. Se johtaisi muun ohella oikeaan tapaan päästä elämäkatsomustiedon opetukseen ja nimenomaan oppiaineen suojaksi.

Yhdistyksemme on ajanut ikärajan alentamista erityisesti seuraavan lukiolakiin liittyvän seikan tähden.

Allekirjoittanut on vakuuttunut, että jos lukio jo hänen kouluaikanaan olisi ollut kurssimuotoinen, hän olisi kieltäytynyt uskonnon kursseista lukion alusta lähtien ja sitten kirkosta ensi tilassa erottuaan suorittanut elämäkatsomustiedon pakolliset kurssit. Uhkaava lukion venyminen yli kolmen vuoden olisi kenties saanut hänen vanhempansa antamaan suostumuksensa hänen kirkosta eroamiselleen riittävän ajoissa. Nuoren ja hänen vanhempiensa valtasuhteet olisivat siis keikahtaneet päinvastaisiksi siitä, mitä lukiolaissa ajateltiin, ja vanhemmille olisi tullut arvaamaton vastuu.

Puheenjohtaja Jouni Luukkainen
Pääkaupunkiseudun ateistit ry
jouni.luukkainen@helsinki.fi